

Национален институт на правосъдието
"Повишаване капацитета на съдебната система и обучение по Европейската
конвенция за защита правата на човека и основните свободи в Националния
институт на правосъдието"
Договор № 93-00-42/20.02.2013 НФМ 2009-2014

ДОКЛАД

за

**Осъществено учебно посещение в Съвета на Европа и Европейския
съд по правата на човека**

16-20 септември 2013 г., гр. Страсбург, Франция

от командированите лица:

1. Калина Лазарова - програмен координатор , представител на НИП
2. Златислава Славчева Михайлова- координатор на проекта
3. Христина Пещерска – технически сътрудник.

**Относно: изпълнение на дейност 2.1 „Учебни посещения в Голямата
камара на ЕСПЧ” по проект „Повишаване капацитета на
съдебната система и обучение по Европейската конвенция за
защита правата на човека и основните свободи в
Националния институт на правосъдието”, договор за
безвъзмездна финансова помощ № 93-00-42/20.02.2013г.
Норвежки финансов механизъм .**

Целта на учебното посещение беше запознаване на магистрати от
Върховни съдилища с последни решения на ЕСПЧ и анализ на тяхната
значимост с оглед практиката на националните съдилища, вътрешната
организация на Съда, обработката на делата и изпълнение на решенията,
както и посещение на ЕСПЧ и присъствие на заседание на Голямата
Камара на ЕСПЧ във връзка с изпълнението на проекта.

Работното съвещание беше открито с встъпително приветствие от Г-жа Наталия Вутова, отдел „Правосъдие и правно сътрудничество“, дирекция „Правосъдие и защита на човешкото достойнство“ в Съвета на Европа. В изказването си тя наблегна на изработването на нов механизъм за страните, обхващащ подобряване функционирането на съдебната система, изработване на единна програма, която да работи върху натовареността на съдиите, на планове за действие, както и на основни насоки за работата с властите в страните и със съдиите.

Изяснени бяха принципите на действие на ”Норвежкия финансов механизъм”, включващ приоритетно 5 програми с насоченост за България за определен календарен период.

Бе подчертано, че от края на '90 г. се е работило в България, като постигнатите резултати се ценят високо и се отчитат като успешни (success story). Разчита се, че България ще прояви интерес и към следващия цикъл финансиране и би могла да договори средства в същия размер както и досега. Бе уточнено, че разработването на една самостоятелна програма отнема около 6 месеца, като използваните източници на информация включват вътрешни консултации в страната бенефициент, данни на СЕГПЕШ, вземане под внимание на решенията на ЕСПЧ и начина, по който отделните държави-членки изпълняват тези решения.

Проектите, които понастоящем се изпълняват в България по силата на Норвежкия финансов механизъм разполагат общо в 3 млн. евро. Бенефициентите включват Националния институт на правосъдието, Висшия съдебен съвет, Бюрото за правна помощ, Главна дирекция „Охрана“. Проектът на НИП е квалифициран като „най-големият и важен проект“.

В първия ден на работното посещение беше изслушано и представянето от Светлана Антонова, старши юрист в руската секция на Регистратурата на ЕСПЧ, на делото пред Голямата камара на ЕСПЧ „Свинаренко и др. срещу Русия“/32541/08 /. Подробно бяха представени фактите по делото, причините за сезиране на ЕСПЧ, законодателното разрешение в Русия за разположението на задържаните и обвиняемите в съдебната зала в метална клетка, за нормативната рамка на този вид „охрана“ на интересите на останалите участници в процеса.

До началото на '90-те години, в СССР/Русия е нямало клетки и обвиняемите са имали възможност да стоят „свободно” в съдебната зала. За пръв път клетка се използва по време на делото срещу Андрей Чикатило, руски сериен убиец, известен като „Канибала от Ростов”. В залата присъствали приятели и роднини на жертвите и клетката е имала за цел да защити обвиняемия от саморазправа. През 1994 г, Върховният съд и Министерство на вътрешните работи на Русия издават общо правило посредством писмо, с препоръка да се сложат клетки в залите, където се разглеждат наказателни дела. Специален закон, който да регулира ползването на такива клетки така и не е бил създаден. Бил е определен норматив за височина и ширина на клетките, както и разстояние между отделните решетки. Решено било подсъдимият да не бъде воден в съдебната зала, ако в нея нямало клетка. Самите съдии не се осмелявали да поемат отговорност като позволят на обвиняемите да стоят свободно в съдебната зала и оттогава всички задържани лица стоят в клетка, независимо от характера на нарушението/престъплението, което са извършили. В последно време този режим леко се е либерализирал и обвиняемите в по-леки престъпления не стоят в клетка. Армения вече се е отказала от клетките, Грузия ги е заменила със стъкло. В Азербайджан и Русия продължават да бъдат използвани. Украйна не е заявявала открито позиция по въпроса, но в същото време е заделила перо в бюджета си, за да започне замяна на клетките със стъкла.

Г-жа Антонова представи данни за предходни наказателни производства, при които обвиняемите са били поставени в същите условия, и за даденото от ЕСПЧ разрешение на жалби по други дела със сходни правни проблеми. /напр. Ходорковски и Лебедев/.

Направена беше ретроспекция на държавите, имащи подобна практика за охрана на обвиняеми и подсъдими в съдебната зала, общо не повече от 10 страни в света, както и на обстоятелството, че понастоящем Русия е започнала подменяне на металните клетки със стъклени.

В хода на срещата и проведената дискусия беше изяснено значението на въведените в жалбата до ЕСПЧ оплаквания за нарушения на чл. 3, чл. 6 и чл. 8 от Хартата, и на поставения за първи път правен въпрос пред Голямата камара – дали предишните дейности и осъждания на обвиняемите могат да влияят при вземане на решение за задържане под стража и за поставяне под охрана в съдебна зала в метална клетка и дали

тези лица са толкова опасни, че да се смята, че единствено чрез подобни мерки те няма да могат да застрашат останалите лица в залата и евентуално да се предотвратят възможности за бягство от залата.

Посочено беше, че по дело срещу Украйна, ЕСПЧ е приел, че няма нарушение на хартата относно същото нарушение, докато по делото „Свинаренко“, съставът на ЕСПЧ е приел обратното, което е мотивирало Голямата камера да допусне преразглеждане на случая по делото „Свинаренко срещу Русия“, поради което в Русия внимателно се следи неговия развой. Коментирано беше и делото „Димов срещу България“.

В представения преглед на практиката на ЕСПЧ по чл. 3 подробно становище беше изложено от Г-н Евгени Боев, старши юрист в българската секция на Секретариата на ЕСПЧ. Коментирано беше налагането на наказание – лишаване от свобода до живот без замяна, от националните съдилища, правната рамка на отделните държави, както и оплакванията, съдържащи се в жалбите то Европейския съд по правата на човека. Акцентът в практиката на ЕСПЧ в тази насока е свързан и с възможността в конкретната държава да има механизъм за намаляване на доживотната присъда без право на замяна - например помилване, сезиране на законодателния орган от осъдения, жалба пред съд след изтърпяване на определен срок и пр. Отчетена беше добрата практика в България да съществува правомощие на президента да помилва осъдени лица. Като пример бе дадено делото „Винтер и други срещу Великобритания“. Във Великобритания присъдата може да бъде разделена на две части – ефективна (life sentence) за определен срок, след което се преценява дали лицето продължава да бъде обществено опасно и тогава може да се пристъпи към „whole life order“ – което е реалната присъда до живот без право на замяна.

До 2003 г., Държавният секретар на Великобритания е можел да преразгледа дадена присъда, но впоследствие това е счетено за нарушение на чл. 5 и чл. 6 на Конвенцията по правата на човека, поради намесата на изпълнителната власт в работата на съдебната. Поради тази причина, след 2003 г. тази практика е премахната и присъдата не може да бъде заменяна. В частност, по горното дело има 3-ма жалбоподатели с обединени искиове поради факта, че всички убийства са били извършени по особено жесток начин. Двама от осъдените са получили своите присъди преди Реформата от 2003 г., а третият – след 2003 година. Първите двама искат към тях да

бъде приложената вече отменената замяна на присъдата до живот, но им е отказано. Подават иск до ЕСПЧ, че правата им са били нарушени. 7-членната камера решава, че нарушение на чл. 3 би настъпило едва след около 35 г. или повече, след като осъдените излежат в затвора съществена част от присъдата си. Жалбоподателите искат преразглеждане в Голямата камера в 17-членен състав. Голямата камера приема да разгледа делото и в тази връзка поръчва сравнително-правно проучване в Европейските страни-членки. След прегледа на резултатите се взема решение, че е налице нарушение на чл. 3 на ЕКПЧ. Решението на Голямата камера е почти единодушно като в същото време то е принципно и не означава, че би довело до освобождаване на осъдените. Необходимо е още при налагане на наказанието да се даде право да се намалява присъдата, а вече самата държава взема решение дали тя следва да се намали. Лишаването на дадено лице от надежда би могло да се разглежда като унижително.

Държавният секретар на Великобритания заявява, че би освободил осъдено лице единствено ако му остават 3 месеца живот и ако изтърпяването на закъснението би съкратило остатък от живота му (т.е., налице са изключително рестриктивни условия, при които би могло да се постигне намаляване на наказанието). От друга страна, решението на Голямата камера е задължително и сега Великобритания трябва да намери подходящ начин за неговото прилагане. В същото време в страната е налице бурна реакция срещу това решение, което провокира „Дейли мейл“ да публикува снимка с 41 престъпници с присъда без право на замяна, с описание на престъпленията им.

Относно вътрешната организация на Съда и обработката на делата Г-жа Людмила Миланова - Фади запозна участниците в срещата със структурата на съда, функционирането му и начина на обработка на постъпващите жалби. Обяснено беше, че съществуват 5 секции на съда, като българският съдия е позициониран в четвърта секция. Общият брой на съдиите е 47. Те са подпомагани от секретари, като повече от половината от тях са юристи. В българската секция има 14 юристи, няколко временни юристи, които имат за цел да прилагат натрупания опит в България, както и командировани служители (4-ма съдии за срок от 1 година), чиято задача е да подпомагат претрупания с дела съд. Има няколко органа с юрисдикционни правила:

- 1 съдия – разглежда жалбите от гледна точка на тяхната допустимост като мотивите му за отхвърляне не стават публично достояние. На практика 80-90% от жалбите се отхвърлят като недопустими.
- 3 съдии – произнасят се по дължината на производството и изпълнението на присъдите
- 7 съдии – основен състав
- 17 съдии – Голяма камара

Изложени бяха статистически данни за постъпилите жалби до края на 2012 година -128 000 висящи жалби, като ½ от тях са от Русия, Турция, Италия и Украйна. България е в края на първата десетка от държави, срещу които има подадени жалби. За 2012 година са били регистрирани 1250 жалби, по които съдът ще се произнесе, а около 3000 жалби са висящи, като идеята е делата с позоваване за нарушения по чл. 1, чл. 2, чл. 3 и чл. 5 да се движат по-бързо. Изяснено беше понятието „пилотни решения”, като се дадоха примери за пилотни решения, които българските съдии следва да следят и да знаят съдържанието им / например относно разумния срок на съдебното производство/.

От 3 години, Съдът провежда политика на приоритизиране на жалбите, а именно:

- жалби със структурни проблеми
- спешни случаи – експулсирания, деца
- нарушения по чл. 2, 3, 4, 5 – тези дела се придвижват по-бавно

Преди е съществувала практика, при която Съдът с първата процедура се е произнасял по допустимостта на жалбата а с втората – по нейната същина. Сега, след приемането на Протокол 14, всичко това се извършва в рамките на една процедура.

Последната тема от първия ден на срещата беше свързана с представяне на съдебната практика с акцент върху делата срещу България с лектор Любов Стойчева - отдел „Изпълнение на решенията на ЕСПЧ”. Поставени бяха множество въпроси, предмет на обсъждане в съдебните

актове на съдилищата, възникнали при съобразяване с вече постановена практика по различни случаи срещу България.

На участниците бяха предоставени материали - информационни документи и меморандум, подготвен от Отдел за изпълнение на решенията на Европейския съд по правата на човека и Учебна презентация „Наблюдение на изпълнението на решенията на Съда по правата на човека”.

На 18 септември участниците присъстваха на съдебно заседание на ЕСПЧ, Голяма камера, с изслушване на делото „Свинаренко срещу Русия”. Посещението на откритото съдебно заседание считаме за много полезно, както за нас като представители на НИП, така и за практикуващите съдии и прокурори, предвид запознаване с процедурата по изслушване на страните и прякото наблюдение на съдебното заседание.

Същият ден, участниците в срещата, проведеха среща с Г-жа Здравка Калайджиева, съдия в ЕСПЧ, на която беше направен преглед на съдебната практика на съда и коментирани последните дела и постановени решения. Г-жа Калайджиева запозна участниците с основните проблеми, поставени от жалбоподателите по делата - спазване на разумен срок за разглеждане и приключване на съдебното производство пред националните съдилища. Освен това участниците бяха запознати с броя на висящите български дела, с множеството се повтарящи се оплаквания в тях за продължили много години съдебни производства, за липса на достъп до съд, основно при административното правораздаване и актовете на министри, които не подлежат на съдебен контрол и пр. Обсъждани бяха делата „Станев срещу България” и „Ненчева срещу България”. Българският съдия в ЕСПЧ постави акцент и върху констатирани проблеми в гражданското съдопроизводство – отсъствие на законодателно изискване за размяна на отговорите на касационните жалби, както и за множеството оплаквания по дела за привременни мерки / проблеми на бежанците/.

Съдия Калайджиева отново постави въпроса за необходимостта Проектът да е по-гъвкав и по-бързо да отговаря на конкретните нужди от обучение, като визираше необходимостта да се проведе обучение относно правата на бежанците във възможно най-кратък срок. Г-жа Михайлова отговори, че предвиждаме първото от предвидените по проекта регионални

обучения да е именно на тази тема, но то не би могло да се осъществи по-рано от м. Февруари и дори март с оглед приключване на процедурите по обществени поръчки. В дискусиата се включиха и командированите в Съда български съдии.

Третият ден от учебното посещение беше посветен на следните теми: Дейности по изграждане на компетентност: Въвеждане на Европейската конвенция за правата на човека на национално ниво и Европейска програма за обучение по правата на човека за юристи - ХЕЛП, чиито лектор е г-н Роберто Ривело, директор на програма ХЕЛП и по темата Политики при издаване на присъди и тяхното въздействие върху пренаселеността на затворите и тяхното управление с лектор Г-жа Илина Танева Николова. По тази тема г-жа Николова запозна участниците с основната работа на ЕК за изработване на норми, препоръки, меморандуми и др. спрямо държавите, както и осъществяване на мониторинг на ЕС във връзка със съблюдаване на правата. Участниците бяха запознати с работата на института в Лозана, извършващ статистически изследвания и обобщаване на данни по повод дължина на присъдите в различните страни и пренаселеност на затворите, както и с различните методи, използвани от различни държави, с оглед преодоляване на проблема с пренаселеността на местата за лишаване от свобода /въвеждане на електронна гривна, на електронен мониторинг и видео наблюдение в някои държави/. Запознаването с работата на Комисаря по човешките права беше направено въз основа на изложението на Г-жа Ан Вебер, Кабинет на Комисаря по Човешките права. Настоящият комисар е от Латвия и неговият избор се е състоял през 2012 година. В хода на изборния процес всяка една страна-членка има право да предложи кандидат. След това Съветът на министрите подбира 3-ма финалисти, от които Европейският парламент избира Комисаря по човешките права. Тази функция възниква през 1999 г. в резултат от идентифицирането на нейната необходимост и има за цел да подпомага ЕСПЧ в качеството ѝ на не-съдебен механизъм за защита на човешките права. Около 300 дни в годината Комисарят е на път, за да осъществява посещения на държавите – членки. Дейностите му са обособени в две основни категории:

1. мониторинг на държавите-членки: това включва посещение в страната и съставяне на доклад. В някои по-конкретни случаи документът е под формата на специално писмо. Тези

посещения не са изненадващи, а внимателно планирани. Съответните власти са уведомявани предварително. Първата част от посещението е посветена на срещи с неправителствени организации, различни институции, затвор/и, болница/и, детски домове. Втората част, съобразно характера на тематиката, включва срещи с президента, министър председателя, омбудсмана. В края на посещението се съставя доклад и се изпраща до съответната държава, която има право на отговор по ключови въпроси, наблюдения и бележки. Независимо от получения отговор, Комисарят не променя съдържанието на доклада. Същевременно налице е възможността полученият отговор да бъде добавен като анекс към оригиналния доклад. Критериите за избор на страна, в която да бъде осъществено посещение, са: 1.) географското разпределение, т.е. спрямо разположението изток-запад-север-юг.; и 2.) според характера на проблема. Следващото посещение в България вече е на дневен ред в програмата на Комисаря, но за момента се изчаква изясняване на политическата ситуация в страната.

2. Тематична работа – това е дейност, специално съсредоточена върху определена сфера, например:
  - a. Свободен достъп до Интернет
  - b. Миграция
  - c. Дискриминация
  - d. Права на децата
  - e. Отделни училища (напр, за ромските деца)

По отношение на дейността на Групата държави срещу корупцията /ГРЕКО/, г-н Кристоф Спекбахер убедително запозна участниците с предприетите тактики и действия по предотвратяване на корупционната практика в различните държави. На участниците бяха раздадени материали - доклад за изпълнение на препоръките от страна на България, приет от ГРЕКО на 57-та пленарна сесия.

След приключване на деловата част, участниците имаха среща с Г-жа Татяна Термачич, Ръководител на отдел Национално прилагане на правата на човека, като им беше предоставена възможност да споделят своите впечатления относно работната среща и участниците в отделните лекционни курсове, както и да направят своите предложения с оглед бъдещата работа по проекта.

Бяха направени следните предложения:

- групата да бъде разделена според специализацията на участниците в нея
- да се организират повече срещи със съдии извън българската секция
- да се проучат предварително очакванията на участниците и ако някои от тях разглеждат специален тип дела, това да бъде съобразено чрез организирането на тематични срещи с подходящи съдии от ЕСПЧ

Дата: 01.10.2013г.

Приложение:

1. Програма на учебното посещение.

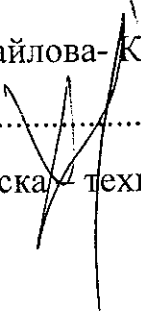
Подписи:

1. ....

Калина Лазарова- програмен координатор, Национален институт на правосъдието

2. ....

Златислава Михайлова- Координатор проект

3. ....

Христина Пещерска- технически сътрудник